

громадських цілей. Тільки напрямок розвитку іде від особистості до колективу, від особистих інтересів до громадських. В основі появи будь-якого громадського інтересу знаходиться інтерес особистий. Прийнято вважати, що інтереси спільноти і особисті інтереси протистоять один одному. Однак це зовсім не обов'язково. Спільнота – це спільність людей і інтерес громади може виражати справжні інтереси і потреби людей. А.С.Макаренко висував справжні інтереси колективу як колективні

Макаренко розуміючи, що людина це єдність природного і соціального, ставив першочергову задачу: розвиток індивідуальності через гармонію відносин особистості і колективу.

Якщо гармонії інтересів особистості і колективу порушуються егоїстичною поведінкою окремого вихованця, у зв'язку з чим виникає конфліктна ситуація, інтереси колективу повинні ставитися вище інтересів особистості. Це положення трактується іноді надто широко. Можна помилитися якщо вважати, що колектив завжди правий і його інтереси завжди вищі за інтереси окремої людини. Макаренко ж говорить про такі конфліктні ситуації коли особистість, яка протиставляє себе колективу керується егоїстичними мотивами.

Перебування людини в колективі по бажанню і добровільність прийняття колективом даної особистості – важлива двоєдина ознака повноцінного колективу. Така його організація створює об'єктивну передумову для свободи особистості, моральних відносин, товарищескості, взаємної довіри і тактовності. Так народжується атмосфера вимогливості, яка супроводжується обов'язково повагою. «Я тебе поважаю, тому я від тебе вимагаю більше». Все це зміцнює моральні основи поведінки, свідому дисципліну, відчуття гідності колективу і особистості.

Ідея діалектичної єдності виховного впливу на колектив і особистість є головною в макаренківській логіці педагогічної доцільності. Задачі виховання всього колективу і окремої особистості вирішується тільки спільно. В руслі цього положення повинна вестись індивідуальна виховна робота.

Колектив один із найефективніших важелів впливу на особистість, які може використовувати педагог. Особливо, якщо думка колективу значима для індивіда. Це також інструмент соціалізації особистості. Розвиваються комунікативні навички, такі якості як товарищескість, колективізм. Пропускаючи через себе цілі і вимоги колективу, особистість робить їх своєю складовою не приносячи у жертву якісь власні переконання.

#### Література

1. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К.:Рад.шк., 1990.
2. Развитие идей А.С.Макаренко в теории и методике воспитания / Под ред. В.М.Коротова.–М.:Педагогика.1989.

## **ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОБІОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИХ ДИСЦИПЛІН**

*Іщенко В.І. (Полтава)*

У вік науково-технічного прогресу відбувається, з одного боку подальша диференціація та спеціалізація наук; з іншого – більше, ніж будь-коли, має місце протилежний процес синтезу, узагальнення окремих галузей знань. Такий діалектичний процес слід враховувати під час навчання студентів осно-

вам наук і, особливо, здійснюючи міжпредметні зв'язки. Ці ж важливі тенденції розвитку науки знаходять своє відображення і в навчальних планах вищих навчальних закладів.

Зазнали змін навчальні плани з біологічних спеціальностей у педвузах України. У навчальні плани введені такі самостійні курси, як цитологія, гістологія, молекулярна біологія, нові спецкурси та спецпрактикуми. Змінилось і продовжує поповнюватись сучасним науковим змістом викладання теорії еволюції живої природи. Вживаються заходи щодо поліпшення фізико-математичної підготовки майбутніх вчителів біології. В результаті, як правило, вивчення найбільш загальних біологічних закономірностей, фундаментальних процесів і тенденцій розвитку живої природи стає важливою частиною біологічної підготовки студентів відповідних спеціальностей в педвузах вищих навчальних закладах [1].

Всі ці зміни у змісті біологічної підготовки майбутніх педагогів, безперечно, прогресивні, оскільки вони повністю відповідають тенденціям і формам розвитку біологічної науки. Водночас, ці ж процеси постійно підсилюють роз'єднаність загальної системи підготовки вчителя-біолога.

Введення в навчальні плани нових загальнобіологічних дисциплін істотно збільшило число навчальних предметів у загальному балансі підготовки вчителя біології. Крім того, зміст таких навчальних курсів, як екологія, біогеографія, еволюційне вчення та ряд інших, потребують уточнення у відповідності з сучасними даними відповідних наук. Немає і достатньої ясності у поєднанні різних форм викладання кожної із цих навчальних дисциплін у педвузі. Деякі із загальнобіологічних предметів не мають стабільних підручників і методичних розробок для проведення лабораторно-практичних занять з цільовим призначенням для студентів педвузів. Не завжди вдала і поки не стійка послідовність розподілу загальнобіологічних дисциплін у навчальних планах, складених вузами.

Порушення логічної послідовності при вивченні біологічних дисциплін у вузі, не тільки ускладнює сам процес викладання багатьох дисциплін цього циклу, але ще в більшій мірі утруднює формування у майбутніх вчителів біології цілісних уявлень про процеси розвитку живої природи, заважає розкриттю в свідомості майбутніх спеціалістів-біологів багатьох принципових біологічних закономірностей.

Все це істотно ускладнює формування в майбутніх учителів науково обґрунтованих уявлень про найбільш загальні, фундаментальні процеси, що проходять у живій природі, і відповідно знижує в подальшому рівень викладання біології у старших класах середньої школи.

Шкільна програма вивчення живої матерії включає в себе розділи рослин, тварини, біологію людини і загальну біологію. Першим трьом предметам відповідають п'ять вузівських курсів: ботаніка, фізіологія рослин, зоологія, анатомія, фізіологія людини і тварин. Зміст і викладання цих дисциплін добре відпрацьовані, базуються на багаторічному досвіді багатьох вузів. Студенти, в результаті, отримують ґрунтовну підготовку з цих класичних дисциплін.

Значно складніші справи із шкільним курсом загальної біології. За одностайною думкою студентів – старших курсів біологічних спеціальностей, вчителів – біологів розділ загальної біології викликає найбільші труднощі у викладанні біології в школі. Причин тут чимало. Основна з них полягає в тому, що випускникам вузів – вчителям старших класів середньої школи – приходить створювати розділ загальної біології із багаточисельних вузівських дисциплін, які вивчаються у вузі протягом усіх років навчання (цитологія, біохімія, мікробіологія, фізіологія рослин, екологія, еволюційне вчення, біогеографія, охорона природи). Це об'єктивно важко і зумовлює можливість всіля-

ких роду прогалин і, головне, далеко не завжди забезпечує необхідний рівень загальнобіологічної підготовки.

Іншою причиною, що ускладнює процес підготовки вчителем шкільного курсу загальної біології, слід вважати численні дублювання викладу одних і тих же проблем й окремих питань у відповідності з програмою різних загальнобіологічних дисциплін. Так, вчення про будову і функції клітини розглядається в курсах ботаніки, цитології, у деякій мірі зоології безхребетних, у мікробіології, фізіології рослин, причому іноді програмні вимоги до вивчення клітини у різних навчальних курсах майже буквально повторюють одна одну.

У курсі біохімії та цитології дублюються питання про будову нуклеїнових кислот, біосинтез білків та ін.

Багато питань дублюються в курсах екології, генетики і еволюційного вчення. Наприклад, ряд проблем популяційного вчення і проблеми мікроеволюції, генетичні процеси в популяціях, форми і причини мінливості – в курсах генетики і еволюційного вчення, структура популяцій, взаємовідношення особин у межах виду, екологічні наслідки антропогенних впливів – в курсах екології і еволюційного вчення і т.п. Чимало проблем і питань, які повторюються є також в курсах екології і біогеографії; біохімії, мікробіології та фізіології рослин. Крім того, наявні повтори одного і того ж матеріалу в різних дисциплінах викликають негативну реакцію студентів, послаблює їх цікавість до даної дисципліни, й відповідно сприйняття запропонованого їм матеріалу. Більше того, не своєчасний виклад, без достатньої бази ті чи інші відомості нерідко запам'ятовуються студентами і ніби консервуються у їх свідомості. Це часто слугує серйозною перепоною до більш глибокого, науково обґрунтованого сприйняття тих же біологічних закономірностей у процесі їх подальшого, тобто в даному випадку повторного, вивчення студентами на одному з наступних етапів навчання в педвузі. І нарешті, повторне вивчення одних і тих же проблем у різних біологічних курсах, є ще одним механізмом роз'єднання, розчленування загальних уявлень майбутніх вчителів про єдиний процес розвитку органічного світу на якісь не зв'язані один з одним фрагменти, і це надзвичайно утруднює формування в їх свідомості розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей в живій природі [3].

На жаль, питання про міжпредметні зв'язки у педвузах з дисциплін біологічного циклу ще недостатньо розроблені. А саме від вірно встановлених зв'язків між суміжними дисциплінами також залежить ефективність навчання, формування наукового світогляду, фундаментальність і міцність знань. Разом з тим, чіткі міжпредметні зв'язки – значний резерв навчального часу за рахунок ліквідації дублювання. Адже будь-яке дублювання матеріалу в різних навчальних курсах пов'язано з нерациональною втратою у вузі край дорогоцінного навчального часу.

Одним із важливих етапів вирішення цієї проблеми у підготовці вчителя біології може бути створення і впровадження в навчальний процес педагогічних навчальних закладів єдиної програми загальнобіологічного циклу навчальних дисциплін. Така програма має вміщати в собі у логічній послідовності, на базі еволюційного принципу, з врахуванням рівнів розвитку життя всі основні матеріали і закономірності живої природи, які складають головний зміст навчальних курсів біохімії, цитології, молекулярної біології, генетики, екології, біогеографії, біоеволюції і охорони природи.

Всі ці навчальні предмети, що відображають фундаментальні аспекти відповідних наук, повинні входити в єдину програму загальнобіологічної підготовки студентів як послідовних та взаємнопроникаючих розділів. У змісті кожного наступного розділу доцільно у повній мірі використовувати матеріал попереднього, базуватися на ньому, але не дублювати вже вивчене на попе-

редньому етапі загальнобіологічної підготовки студентів. Не можна вивчати генетику не базуючись на знаннях біохімії, будови і розвитку клітини; не можливо займатися популяційною екологією без знань основних генетичних законів; поглиблене вивчення закономірностей розподілу організмів на планеті (біогеографія) можливо лише на базі екологічних уявлень, а в основі сучасної синтетичної теорії еволюції лежать закони генетики, екології і розподілу організмів на Землі [2].

Лише на базі екології, на стику цієї науки з суспільними науками можливе досить серйозне викладання основ охорони природи. Звичайно ж, при цьому слід мати на увазі, що кожна із перерахованих вище наук, а відповідно і навчальних предметів має в той же час свої специфічні завдання і свій зміст, які складають одну із послідовних частин, один із аспектів загальнобіологічних уявлень будь-якого спеціаліста.

#### Література

1. Кузнецова В.І. Методика викладання біології. Практикум: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1993. – 160с.
2. Мадзігон В.М., Бурда М.І. Пріоритетні напрямки педагогічних досліджень. // Педагогіка і психологія. – 1998. – №3.
3. Педагогічна майстерність / За ред. І.Зяюна. – К.: Вища школа, 1997. – С. 44-94. 168-175.

### **УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ САМОРОЗВИТКОМ УЧИТЕЛІВ**

*Клименко Ю.О. (Полтава)*

Немає іншої галузі людської діяльності, де б у результатах праці так сильно відображались особистісні якості самого працівника, його світогляд, витримка, самовладання, його вміння впливати на дитячий колектив і вести його за собою, як у педагогічній діяльності. Педагогічна діяльність подібна мистецтву – за впливом на особистісну сферу, унікальним способом вираження світовідчуття, за авторською формою існування. Працюючи з особистістю учня, вчитель не тільки конструє зміст з урахуванням свого бачення, розуміння свого предмету, своїх вихованців, але й сам з власним баченням реальності в цілому, з власним світовідчуттям, світорозумінням стає невід'ємною частиною змісту освіти і, таким чином, справжнім автором і активним суб'єктом педагогічної діяльності. Орієнтація на особистість в освітньому процесі вимагає прояву суб'єктності вчителя, його самодетермінації в професійній діяльності. Призначення вчителя полягає у створенні умов для розвитку особистісної сфери учня, здійсненні педагогічної підтримки, створенні особливого ситуації, яка потребує прояву і його особистісних якостей.

Зміст професійної діяльності педагога висуває до нього специфічні вимоги, які змушують його розвивати певні особистісні якості як професійно значущі. Психологи стверджують, що будь-яка діяльність, будь-які методи і дії без насичення їх особистісними проявами залишаються на рівні формально виконуючого ремесла. Вчитель не може впливати на особистість учня, не розвиваючи свою особистість. Це зумовлено специфікою педагогічної праці: вчитель екзистенційно пов'язаний з власною професією, яка є частиною його життєдіяльності. За словами К.Роджерса, – це спосіб життя, а не просто добування собі на хліб. Педагогічна діяльність створює для вчителя головний смисл, виступаючи способом пізнання самого себе. Вчитель, для якого педа-